

Yüksek İstişare Konseyi Toplantısı Konuşması**Orhan Turan, TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı****15 Haziran 2022, Sabancı Center**

Sayın Başkan, değerli Divan üyeleri, TÜSİAD üyeleri ve basın mensupları;

Görevi devraldıktan sonraki ilk TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi toplantısında size Yönetim Kurulu Başkanı olarak hitap etmekten büyük mutluluk duyuyorum.

Değerli üyeler,

Başkanlığımın ardından geçen kısa süre içinde ülkenin çeşitli bölgelerine, sanayi merkezlerine yaptığım ziyaretlerde deneyimlere dayalı bir görüşümü teyit etme imkânı buldum. Türkiye’de iş dünyasının kaygıları, beklentileri, özlemleri, hedefleri coğrafi konumlarla, kökenlerle belirlenmiyor. Türkiye’nin tümünde, Doğu’dan Batı’ya, Kuzey’den Güney’e iş dünyası olarak aslında aynı durumlarla, güçlüklerle karşı karşıyayız.

Bu nedenle, gözlemlerime dayanarak şu saptamayı yapabilirim: Hem vatandaş hem de iş insanı olarak Anadolu girişimcileri de bir an önce rasyonel, dünya ve memleket gerçekleriyle uyumlu ve yalnızca ekonomiyle sınırlı kalmayan bir gelecek projesine ihtiyaç duyuyor.

Bu bağlamda geçtiğimiz Ekim ayında yayınladığımız “Yeni Bir Anlayışla Geleceği İnşa” raporumuzda toplumumuzla ve iş dünyamızla paylaştığımız analizlerin ve önerilerin giderek daha fazla kabul gördüğünü, yankı bulduğunu, ülkemizin bugünkü koşullarından kurtularak daha ileriye gitmesi için bir yol haritası gibi değerlendirildiğini söyleyebilirim.

Hatırlayacağınız gibi o rapordaki bulgularımızı üç kelimedede özetlemiştik: “İnsan, bilim, kurumlar”. Kısaca bu üç kelimeyle özetlenen ilk mesaj şuydu: insanını 21. Yüzyılın gereklerine göre eğitemeyen, onları ışık hızıyla değişen dünya koşullarına uyumlu donanıma kavuşturmayan ülkeler kalkınma yarışında geri kalırlar.

Dikkat çektiğimiz ikinci nokta teknolojiyle ilgiliydi: Aklın ve bilimin rehberliğini ön plana çıkarmayan, bulgularına kuşkuyla yaklaşan, teknolojinin imkanlarından ve insanlığın bilimsel birikiminden yararlanmayan toplumlar özlemlerini gerçekleştirmede güçlüklerle karşılaşacaktır.

Üçüncü olarak da kuralların eridiği, öngörülebilirliğin zayıfladığı, kurumların ya işlevsizleştiği ya da içlerinin boşalması sonucunda görevlerini yapamadığı yönetim sistemlerinde topyekûn bir ilerleme gerçekleştirmek zor hatta imkansızdır.

Sıkıntılarımızı aşmak için işte bu tespitlere sıkı sıkıya sarılmak zorundayız.

Değerli üyeler,

Ülkemizin coğrafi konumu bizi ister istemez dünyadaki pek çok gelişmenin merkezine yerleştiriyor. Ayrıca bugünün dünyasında yerkürenin herhangi bir yerinde yaşanan tabiatla bağlantılı ya da siyasi bir gelişme tüm ülkeleri etkileyebiliyor. Son kırk yılda yaşanan ekonomik gelişmeler, Asya'nın ekonomik yükselişi ve küreselleşmenin yeni bir evresine geçilmesi nedeniyle uluslararası sistemin yeniden tasarlanmasını gerektiren, kurucu sayılabacak bir anda yaşıyoruz. Dünyanın eski düzeni, bu düzenin kurum ve kuralları acil bir yenilenmeye ihtiyaç duyuyor.

Bir daha asla devletler arası savaşa tanık olmayacağını düşündüğümüz Avrupa'da yaklaşık dört aydır acımasız, yıkıcı, insani dramlarıyla ekranlarımıza yansıyan bir savaş yaşıyoruz. Dünyada yalnızca enerji fiyatlarında değil gıda fiyatlarında bir patlama yaşıyoruz.

Bir şekilde stoklardaki buğdayın piyasalara taşınamaması ya da yeni mahsul için ekim yapılamaması halinde tüm dünya önce kıtlık ardından vahim bir açlık sorunuyla karşı karşıya kalacak. Zayıf devletlere sahip yoksul ve ithal tarım ürünlerine bağımlı ülkelerde istikrarsızlık ve çatışma ihtimali bu durumda artacak. COVID-19 pandemisi sonrasında zaten yükselen fiyatlar enerji ve tahıl ürünlerindeki fahiş artışlar nedeniyle küresel ekonomiye sekte vuruyor.

Kısacası, tedarik zinciri problemleri ve hammadde fiyatlarında süregelen artış Ukrayna'da devam eden savaşın tetiklediği belirsizliklerle harmanlanıyor. Bunun sonucunda dünyada enflasyonun tırmanacağı, büyümenin ise baskı altında olacağı bir dönemin başlangıcındayız. Bunlara ek olarak iklim değişikliğinin ve savaşın, gıda ve su arzı üzerinde artan tehdidi ile karşı karşıyayız.

Yeni gerçekler iktisat biliminin merceğinden değerlendirildiğinde yakın geçmişe damgasını vuran para politikalarının sürdürülemeyeceği belirginleşiyor. Daha net ifade etmem gerekirse; geride bıraktığımız 14 yılın genişlemeci para politikası dönemi kapanıyor.

Bu politikalar Türkiye'nin dönem dönem yaşadığı krizlerden çıkabilmesini kolaylaştıran bir etki yapmışlardı. Oysa şu an küresel ekonominin geçmekte olduğu döngüde rüzgâr karşıdan esiyor ve işimizi çok daha fazla zorlaştırıyor. Küresel koşullar artık lehimize değil.

Rekabetçi kur, yüksek ihracat ve cari fazla mantığıyla kurgulanan ama günümüz kalkınma anlayışı ve pratiğiyle yeterince örtüşmeyen politikalar kalkınma açısından istenilen sonuçları vermiyor. Büyüme kalkınma için tek başına yeterli olmuyor, hatta maalesef fakirleşerek büyüyorsunuz.

Artık ucuz TL ve ucuz iş gücü ile ihracatta rekabet avantajı kazanma devri, yerini yüksek nitelikli işgücüyle ve teknolojiyle yüksek katma değer yaratmaya bıraktı.

Değerli üyeler,

İşte dünyada böylesi sert bir dönüşüm yaşanırken Türkiye’de bir türlü tam anlamıyla kontrol altına alamadığımız enflasyon, dünyada 1970’leri anımsatan enflasyonist baskının da etkisiyle üç rakamlı eşige doğru hızla ilerliyor. Enflasyonla mücadelede tüm dünya faizleri artırarak frene basmayı tercih ederken biz uzun süredir hem kurun yükselmesine ve hesap yapılamamasına yol açan hem de tasarruf sahiplerini cezalandıran bir para politikası izliyoruz. Bundan dolayı vergi mükellefleri ve hazine gereksiz bir yükü taşımak durumunda kalıyorlar.

Akran ülkelerle kıyasladığımızda dünyada hem en yüksek enflasyona hem de son derece yüksek risk primine sahip ülke konumundayız. Nitekim bu hafta 19 yılın en yüksek CDS seviyesini de gördük.

Bunun sürdürülemez olduğunu ve hızla rasyonel politikalara dönülmesi gerektiğini düşünüyoruz. İktisat bilimiyle ve tüm dünyadaki uygulamalarla çelişen bir yaklaşımı sürdürmemeliyiz. Akılcı, toplumsal akli ve enerjiyi harekete geçirebilen, farklı kesimlerin katkı yapabilecekleri bir tartışma ortamında piyasa gerçekleriyle ve dünya pratiğiyle uyumlu bir politika seti üzerinde uzlaşabilmeliyiz.

Sorunlarımız yalnızca para politikasıyla, dizginlenemeyen enflasyonla sınırlı değil. Derin bir enerji krizinin de içindeyiz ve enerjide dışarıdaki fiyat artışları cari açığımızı artırırken, içeride özellikle sanayiye uygulanan rayiçler üretimi ve ihracatımızı olumsuz etkiliyor. Türkiye ekonomisi dünya hasılasından aldığı payı 2000’lerin başından 2013’e kadar %0,60’tan %1,24’e kadar yükseltmişken, bu pay son 7-8 yıldır hızla düşerek %0,8’e kadar geriledi. Türkiye’nin potansiyeline sahip bir ülke için bu gerçeğe kabul edilemeyecek bir durumdur.

İzlenen ekonomi politikalarının yarattığı koşullarda gelirler hızla eriyor. Özellikle sabit gelirliler enflasyon baskısını en derinden hissediyor. Kentli, eğitilmiş orta sınıfların gelirleri de erozyona uğruyor. Unutmayalım ki, orta sınıfı güçlü olmayan bir ülkede demokrasi zayıflar. Eşitsiz gelir dağılımı demokratik sisteme yönelik inancı zedeler.

Bu bağlamda ülkenin ekonomik durumu ve siyasi atmosferi nedeniyle bugüne dek görülmemiş bir ölçeğe varan beyin göçünü bir kez daha gündeme getirmek zorundayım. Bu göçü durdurmak için atılacak adımların en başta gelen önceliklerimizden sayılması gerektiğini düşünüyoruz. Bu boyutlarda bir nitelikli insan kaybına tahammülümüz olmadığına inanıyoruz.

Değerli üyeler,

Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle birlikte hem Avrupa güvenliğinde hem de dünya siyasetinde yeni bir dönem başladı. 30 yılı aşkın süredir Avrupa'yı tanımlayan güvenlik mimarisi yıkıldı. Rusya öngörülebilir bir süre için Avrupa'dan koptu. Bu gelişme Avrupa'nın enerji bağımlılığının sona erdirilmesi için bir ivmeyi tetiklerken, Atlantik İttifakını güçlendirerek NATO'yu yeni dönemin başat Batı kurumu haline getirdi.

Küreselleşmenin yeni bir versiyonuna geçiyoruz. Tedarik zincirlerinin kısaltılması bağlamında bölgesel ekonomik kümelerin ve bunları örgütleyecek kurumların öne çıkacağı, göçmen meselesinin daha belirgin şekilde siyaseti etkileyeceği ve küresel güvenlik mimarisinin yeniden inşa edileceği bir kurucu andayız.

Türkiye bu konuların hemen hepsinde özellikle Batı sistemi içinde önemli roller oynayacak, oynaması kendisinden beklenen bir ülke. Ne var ki bu önemin, bu değerli konunun iyi yönetilmesi gerekiyor. İzlenecek politikaların diplomatik inceliklere öncelik veren bir strateji içinde, dostlukları derinleştirip düşmanlıkları azaltacak şekilde tasarlanması ve uygulanması çıkarlarımızı korumayı kolaylaştıracaktır.

Bu, aynı zamanda yaşadığımız dönemin manasını da tam olarak kavramanın önemini bize hatırlatıyor. Türkiye bu kurucu anda alınan kararlara, izlenen çizgiye tepki veren bir ülke değil, yeni yapılanmaya aktif katkıda bulunan, düzen şekillenirken kendi görüşlerini bu yeni yapının harcına yerleştiren bir ülke ve bölgesel güç olmalıdır.

Terörden çok çekmiş, acılar yaşamış bir toplumun hassasiyetlerine dost ve müttefik ülkelerin daha fazla dikkat etmesini istemek elbette Türkiye'nin hakkıdır. Ancak en haklı olduğumuz konularda bile çıkarlarımızı korurken tercih edeceğimiz yöntem amaca varmamızı kolaylaştıracak şekilde formüle edilmelidir. Bu bağlamda İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyelikleri konusunda Türkiye'nin dile getirdiği sıkıntıların ve taleplerin müzakere yoluyla, karşılıklı anlayışı geliştirerek ve ittifak ruhuna uygun şekilde çözülebileceğini ümit ediyoruz.

AB ile ilişkilerimizin hayli sorunlu olduğu herkesin malumu. Bu ilişkileri sığınmacı mutabakatına indirgemekten tarafların vazgeçme zamanı gelmiş de geçmektedir. Konuları tek tek pazarlığa açan yaklaşımın sona ermesi, ilişkilerin karşılıklı güvensizlikten arındırılarak canlandırılması, tedarik zincirleri yeniden tanımlanır ve sermaye kendisine yeni adresler ararken, büyük önem taşıyacaktır.

Ekonomik konularda da içeride atacağımız rasyonel ve reformist adımlarla, kurumların güçlendirilmesiyle konumumuzu sağlamlaştıracığımıza inanıyoruz. Küresel ekonomideki dönüşüme

ayak uydurarak dünya ekonomisinden daha yüksek bir pay alacağımız, refahımızı artıracığımız bir yola girmeliyiz.

Ancak biliyoruz ki AB ile ilişkilerin düzelmesi konusu salt ekonomik toparlanmaya bağlanacak bir mesele değildir. Türkiye'nin potansiyelini sonuna kadar kullanacağı bir noktaya gelinmesi aynı zamanda anayasamızdaki demokratik, sosyal, laik, hukuk devleti tanımlamasına tam anlamıyla uygun bir yönetim yapısı kurmaya bağlıdır.

Yargı bağımsızlığı, hukukun üstünlüğü, uluslararası taahhütlere sadakat, düşünce ve ifade özgürlüğü toplumumuz ve ekonomimiz açısından birer lüks değil gerekliliktir. Yargı bağımsızlığının ağır bir erozyona uğraması, vatandaşların adalete güvensizliğinin başlıca nedenidir. Hepimizin bildiği gibi adalet mülkün yani devletin temelidir. O temel sağlam olmak zorundadır.

Değerli üyeler,

Dinlemeyi önemseyen bir toplumsal kültüre sahip değiliz. Son zamanlardaki kutuplaşma bu zaafımızı derinleştirdi. Halbuki birbirimizi dinlemeye, anlamaya ve ortak paydalarımızı saptamaya her zamankinden fazla ihtiyacımız var. Bu niyetle TÜSİAD olarak Geleceği İnşa çalışmalarını çalıştaylarda gençlerimizle tartıştık. Bu buluşmalara devam edeceğiz. Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün bu ülkenin geleceğini emanet ettiği gençlerimize kulak verdik, dertlerini dinledik, hayata bakışlarını anlamaya çalıştık.

Gençlerimiz her şeyden önce duyulmak ve dikkate alınmak istiyorlar. Anlaşılmadıklarına, ailelerinden ve okullarından yeterli desteği alamadıklarına inanıyorlar. Gelecekle ilgili derin kaygıları var. Gözleri, sahip olunan özgürlükler ve olanaklar nedeniyle gıpta ile baktıkları diğer ülkelerde. Liyakatin kıymetinin olmadığını, yükselmenin çalışmaktan, emek vermekten değil doğru bağlantılara sahip olmaktan geçtiğini düşünüyorlar. Kurumlara güvenleri çok düşük. Kadınların toplumsal, ekonomik, siyasal hayata katılımının önünde çok fazla engel olduğunu gözlemliyorlar.

Yeri gelmişken cinsiyet eşitliği konusuna da değinmek istiyorum. Dünyanın pek çok gelişmiş ülkesinden önce kadınların siyasi haklara sahip olduğu, eşit vatandaş statüsüne kavuştuğu bir ülkeyiz. Cinsiyetçi ayrımların toplumları ne denli geride bıraktığının, kadınların toplumsal ve ekonomik hayata katılmalarının, yüksek eğitim seviyelerine ulaşmalarının ne denli önemli olduğunun iyice anlaşıldığı bu çağda Türkiye'nin bu konularda geriye gitmesi kabul edilemez. İstanbul Sözleşmesine geri dönülmesi gerektiğini düşündüğümüzü de bir kez daha tekrar edeyim.

Bu neslin çevre meselesini bir hayati mesele olarak ele aldığına, kendi hayat planlarında bu konuya geçmiş nesillerden çok daha fazla önem verdiği ise şüphe yok. Bizim de onlara daha temiz bir çevre teslim etmek gibi bir yükümlülüğümüz var. Yeşil dönüşüm yalnızca ekonomik boyutuyla anlaşılması gereken bir hedef aslında. Tabiatla, çevremizle, hayatla ilişkimizde önümüze farklı boyutlar koyacak bir zihinsel dönüşüm projesi aynı zamanda.

Şimdiden yapılabilecek, yapmamız gereken pek çok şey de var. Tüm kalbimle, çok uzun süreden beri bir enerji verimliliği seferberliğine ihtiyacımız olduğuna inanıyorum. Bir yandan fosil yakıtlara bağımlılıktan kurtulmaya çalışmalıyız. Ancak eş zamanlı olarak, enerji tüketimi konusunda bilinçlenmeye, hem sanayide hem konutlarda enerjiyi daha etkin ve verimli kullanmaya ihtiyacımız var.

Son olarak gençlerimizde kültürel farklılıklar üzerinden toplumun farklı kesimlerini ötekileştirme eğiliminin daha zayıf olduğunu görüyoruz. Bu durumun toplumsal barış ve toplumsal-siyasal dönüşüm açısından önemli bir koşulu yerine getirdiğini düşünüyorum. Ciddiye alınmak isteyen, daha iyi eğitim talep eden, haklarının yenmediği bir düzen arayan gençlerimize, kutuplaşma, ayrımcılık ve ötekileştirmeden arınmış bir ülke iklimi sunabilmeliyiz.

Bu konuyu bağlarken son zamanlarda hızla artan festival ve konser iptallerine de kısaca değinmek istiyorum. Gençliğin her alanda özgürlük talepleri bu denli belirginken, mutlu günlerini tüm enerjileriyle kutlamak isteyen gençlerin bu özlemlerinin, haklarının, eğlenme özgürlüklerinin neden rahatsız edici bulunduğunu anlamak doğrusu pek kolay değil. Bazı sanatçılarımızın ve onları dinlemek, izlemek isteyen hayranlarının buluşmasının neden bir tehlike arz ettiğini anlamamızın da kolay olmadığı gibi.

Değerli üyeler,

“Yeni Bir Anlayışla Geleceği İnşa” raporumuzu bir kez daha anarak ve onun sonuçlarını, önerilerini size ve kamuoyuna bir kez daha hatırlatarak sözlerimi bitirmek isterim. Anadolu, Türkiye yeni bir büyük atılım yapmaya hazırdır ve bunun için gerekli enerjiyi de içinde taşımaktadır. İyi yönetim ve öngörülebilirlik şirketlerin de değişen dünya ekonomisi şartlarına uygun, katma değeri artıracak uzun vadeli stratejiler hazırlayabilmelerine olanak sağlayacaktır.

Az önce vurguladığım gibi Türkiye kalkınmış müreffeh ülkeler içinde yerini almak istiyorsa, İnsani gelişme ve yetkinleşmeye; bilim, teknoloji ve inovasyona; siyasal, toplumsal ve ekonomik kurumlar ve kurallara önem vermek zorundadır. Bunu başararsak, hedeflediğimiz gelecekte; ekonomik açıdan gelişmiş; uluslararası alanda saygın; toplumsal olarak eşitlikçi, adil ve yeşil dönüşümü başaran çevreci bir Türkiye görüyoruz.

Geleceęe de ümitle bakıyoruz. Sonuçta, 99 yıllık tarihi içinde Cumhuriyetimiz pek çok zoru başardı. Güçlükleri aştı. Ülkeyi belli bir kalkınmışlık noktasına getirdi. Kurucu ilkelerimiz halen bize ışık tutmaya devam ediyor.

Siyaset toplumdaki modernleşme ve özgürleşme özlemlerini ciddiye aldığı takdirde bugünkü güçlüklerin doğru hedefler, politikalar benimsenerek ve bizi bütünleştirecek söylemlerle aşılabileceğinden şüphe etmiyorum.

Bugün

Özgürlükleri, eşitliği, adaleti, dayanışmayı, bilimi, çevre bilincini

Yeniden inşa etme,

Saygın kurumları, güveni yeniden yaratma zamanı.

Bugün, beklemek değil, atağa kalkma zamanı.

Daha özgür, daha eşit, daha adil, daha temiz, daha eğitimli, daha güzel yarınlar için,

Hep birlikte

Geleceği inşa etme zamanı.

Hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.